

DE OUDSTE SIGARENFABRIEK VAN NEDERLAND?

door Louis Bracco Gartner

Als schrijver van het boek *"De geschiedenis van de Delftse tabaksnijverheid en de historie van de oudste sigarenfabriek A. Hillen"* in het jaar 2000 is het antwoord resoluut: Delft, 1770, eventueel 1772, A. Hillen.

Tegeltableau van het fabriekscapex van A. Hillen aan de Oude Delft hoek Pepersteeg. Nu in het museum 'Princessenhof' te Leeuwarden.

Een aantal andere historici zoals W. van Amerongen in zijn boek *"Ritmester intimus"* en Dick Veenstra uit Amsterdam met zijn inventarisatie van de Nederlandse sigarenfabrieken en zijn publicaties in *Tabaktureel* gingen mij voor. Hun onderzoek was weliswaar niet diepgaand, maar de geschiedenis van A. Hillen wordt verschillende malen beschreven in verscheidene publicaties. A.Hillen heeft altijd veel aan zijn naamsbekendheid gedaan en kwam dan ook regelmatig in het nieuws.

Toch is het niemand minder dan G.A. Brongers, schrijver van heel veel boeken over tabacologie en jarenlang conservator geweest zijnde van het Niemeyer Tabacologisch Museum, die in meerdere publicaties de Duitser Steinkühler als eerste noemt, die in de jaren twintig van de 19de eeuw een sigarenbedrijf in Kampen begint.

Peter Meijering, hoofdredacteur van *"Tabaksblad"*, een uitgave van *Swedish Match*, probeert in april 1999 zowel in Kampen als in Delft de waarheid boven water te halen. De sigaren-bandverzamelaars H. Noordam en R.G.van der Laan uit Kampen weten in dat artikel te vertellen dat in 1820 (andere noemen 1826) een filiaal van de Duitse fa. Lehmkuhl uit Bremen zich in Kampen vestigde. Deze firma had voor 1800 in Bremen reeds een sigarenfabriek. Volgens hun was Kampen daarmee de eerste van Nederland.

Ik geef toe, Kampen is als sigarenstad veel belangrijker geweest dan Delft. Kampen heeft vanaf 1840 tot 1900 een echt grote sigarenindustrie gehad met meerdere bedrijven waar vijf tot twintig of meer sigarenmakers etc. werkten.

Maar ook Delft deed goed mee. Het was niet alleen A. Hillen, die in het verre verleden aan de Oude Delft sigaren maakte. Vanaf 1803 was het ook J.L. Buyteweg, die in Delft ook sigaren maakte. Hij verkocht zijn bedrijfje in 1871 aan de heer A. Verbeek.

De vrouw van A. Verbeek plaatste op 8 juli 1874 een advertentie in de Delftse Courant, waarin zij de heer Gerrit van der Spek in de gunst van de cliëntèle aanbeveelt. Gerrit trouwt niet alleen met de dochter van Mw. A. Verbeek - van den Akkeren en wijlen de heer A. Verbeek, maar weet het bedrijf ook groot te maken.

Een nieuw pand wordt neergezet in 1888, waar meer dan 250 arbeiders(sters) werkten. Sigaren werden er tot aan 1940 gemaakt. In 1953 werd ook de tabakskerverij en de koffiebranderij opgeheven.

Het kolossale pand bestaat nog steeds en doet dienst als werk- en expositieruimte voor kunstenaars met de toepasselijke naam "de Sigarenfabriek".

De op één na oudste tabak- en sigarenfabriek in Delft en hoogstwaarschijnlijk ook van Nederland, is die van J.H. Drayer. Op een ontwerptekening uit 1914 van een nieuw pand betreffende de firma Drayer aan de Koornmarkt 87 te Delft, staat op de gevel ingetekend: "Koninklijke Nederlandsche Tabaks & Sigarenfabriek Firma J.H. Drayer; opgericht 1783".

Ook in Amsterdam was men er vroeg bij. De tabakskerverij van Hermanus Oldenkott aan de Nieuwezijds Kolk was van 1760 tot 1921 daar gevestigd op de toenmalige nummers 21-25.

Een andere bekende kerverij en later sigarenfabriek was die van Justus van Maurik. Begonnen in 1794 in de Warmoesstraat en enkele jaren later verhuisd naar het Damrak 68. Het pand bestaat nog steeds, al zult u moeite hebben het te herkennen naast de grote buurman C&A.

SIGARENFABRIEK

VAN

JUSTUS VAN MAURIK - AMSTERDAM.

OPGERICHT A° 1794.

Sigaren in blikverpakking, speciaal voor verzending naar Indië.

VOCHT- EN INSECTEN-VRIJE VERPAKKING.

MODELLEN.

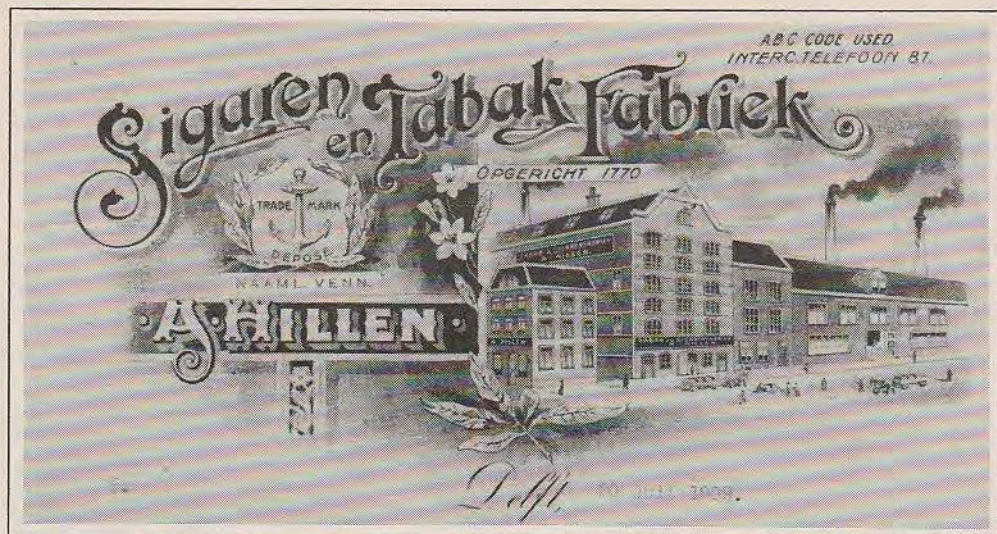

Bijvoegsel van het „Advertentieblad van Tegel“.

Reclame van de Sigarenfabriek van Justus van Maurik in Amsterdam

Felt is dat Gerrit Hillen in 1770 een bedrijfje stichtte aan de Oude Delft in Delft. De Oude Delft was de toenmalige hoofdvaart, lopend door het centrum van Delft.

Blijkens het consentboek van 1664 -1794 kreeg Gerrit Hillen op 22 februari 1772 de wettelijke toestemming van de Schepenen der Gemeente Delft om koffie, thee en tabak te verkopen. Het was zijn zoon Albertus Hillen die na het overlijden van zijn vader in 1805 de omzet in sigaren en pijp- en snuiftabak omhoog stuwde. Het mélangeren van tabakken was zijn grote hobby. Hij kreeg steeds meer bekendheid en zijn afzetgebied werd dan ook steeds groter. Zijn vader heeft hem trouwens naast aandelen, obligaties en onroerend goed ook veel schulden nagelaten. Zo moest nog een bedrag van hfl. 105,- betaald worden aan de heer Thomasse, kapitein op de Oost-Indiëvaart, voor de levering van tabak. Dit kan alleen maar tabak geweest zijn die voor het maken van sigaren gebruikt werd.

Briefhoofd van A. van Hillen in 1909

De Franse overheersing (1810 -1813) bracht een kleine onderbreking in de stijgende groei van het bedrijf. De vrije aanmaak en handel in sigaren en tabak werd verboden. Wel werd aan Albertus Hillen door de prefect van het Departement des Bouches de la Meuse, vergunning verleend, tabak te debiteren (in het klein verkopen). Deze uitzonderingspositie werd alleen verleend aan de beste en voornaamste fabrikanten. Als onderscheidend kenteken werd hem verplicht een gevelbord op te hangen van de Franse Regie. De overheersing duurde niet lang. Zodra de onafhankelijkheid was verkregen in 1813 werd het bord gelijk vervangen door het oorspronkelijke, dat van het "Rode Anker", het merk waar A. Hillen later zo bekend mee geworden is.

Niks stond verdere groei en ontwikkeling meer in de weg, zodat Albertus Hillen genoodzaakt was nieuwe panden om de hoek in de Pepersteeg aan te schaffen. In de jaren 1820 - 1830 was het een drukte van belang op de zaterdagen aan de Oude Delft. Duizenden sigaren, uitgestald op lange tafels, vonden gretig aftrek bij klanten die voor de zondag hun inkopen kwamen doen.

Albertus Hillen overleed in 1834. In 29 jaar had Albertus het bedrijf van zijn vader opgebouwd vanuit een schuur achter de winkel tot een fabriek die er wezen mocht met vele tientallen sigarenmakers en andere arbeiders.

Uit de akte van scheiding uit 1835 blijkt dat de schulden, die hij overnam na het overlijden van zijn vader, waren weggewerkt en de bezittingen inmiddels fors gestegen waren. Zijn vrouw Anna Maria van Spreeuwenburg heeft nog een viertal jaren de zaak voortgezet.

Het is de dochter Sara Jacoba Elizabeth die met haar man, Johannes Petrus de Lange, de verworven bezittingen uit de erfenis voor hfl. 6000,- aan de zwager Albertus Gerardus de Lange verkoopt. Het betreft woonhuis, genaamd "het Rode Anker" aan de Oude Delft 63 met erve (terrein bij het huis), fabriek en pakhuis aan de Pepersteeg, eveneens genaamd "het Rode Anker".

De generatie Hillen weet er vanaf 1861 tot de dertiger jaren in de 20e eeuw een nog bloeiender bedrijf van te maken met rond 1910 meer dan 600 arbeiders. Maar daarover later wellicht meer.

Eigenlijk moeten we ons eerst de vraag stellen: wanneer is er van een sigarenindustrie sprake? Wanneer hij als zodanig ingeschreven staat?

Er was toen nog geen Kamer van Koophandel.

Bij minimaal 5 of 10 werknemers, of moeten dat er meer zijn?

De grote jongens, zoals: DAF, Philips en AKZO zijn allemaal in hun achtertuin (garage of schuur) begonnen. Dus, wie het weet mag het zeggen.

Bronnen:

- Bracco Gartner, L.F.J.R. De geschiedenis van de Delftse Tabaksnijverheid. Delft, 2000.
- Brongers, G.A. Van 'gouwenaar' tot bruyère pijp. Amerongen, 1978.
- Melle, M. van. Ministro komt nog uit Mokum. "Ons Amsterdam" 4/94.
- Meijering, P. Tabaksblad 1/99.

NIEUWS UIT DE SIGARENWERELD

door Louis Bracco Gartner

Swedish Match verliest Wilde Havana.

La Paz Wilde Havana, Nederlands meest gerookte sigaar, gaat verdwijnen. Tenminste, dat doet de kop vermoeden in de Telegraaf van 11-10-2002.

Felt is dat 'Swedish Match' deze merknaam moet laten vallen door de uitspraak van een Belgische rechter. La Paz wordt namelijk in Houthalen, België, geproduceerd.

De Zweedse sigarenfabrikant heeft hiermee een meer dan tien jaar slepende strijd met de Cubaanse bedrijven 'Cubatabaco' en 'Habanos' verloren. Volgens deze twee bedrijven mag de naam 'Havana' alleen gebruikt worden voor sigaren die in Cuba gemaakt worden met uitsluitend Cubaanse tabak.

De naam *Wilde Havanna* zal nu veranderen in *Wilde Cigarros*.